

عنوان :

علل بخل از منظر آموزه های اسلامی

استاد راهنما :

پژوهشگران:

پروانه غیبی

سپیده هوشنگی

پریسا امامی

مدرسه عمیه امام خمینی (ره)

C

چکیده

مال و ثروت، نوعی ودیعه و امانت است که سرانجام هر امانتی باید به صاحبش برگردد. انسان نباید در مورد چیزی که به وسیله‌ی آن به پاداش می‌رسد و با نگهداری آن گرفتار عذاب می‌شود، بخل ورزد. خداوند متعال وعده فرموده است که جبران کند و این انسان ناسپاس است که به وعده‌ی الهی اعتماد نمی‌نماید. به همین خاطر فرد بخیل در زندگی دارای سختی خاصی است. زیرا از طرفی در صدد ازدیاد مال است؛ چون برای جمع آوری آن حریص شده و از سوی دیگر هرچه بیشتر می‌شود، در نگهداری آن حریص‌تر است؛ پس هرچه بیشتر گردد، خطر احتمالی از بین رفتن آن زیادتر می‌شود. از سوی دیگر همین که معتاد به جمع مال و حفظ آن شد، اگر مقدار کمی از آن اموال هم در بعضی موارد صحیح مصرف گردد، او رنج می‌برد. این گونه است که بخیل در میان همگان، ذلیل و خوار است و حتی در میان عزیزانش به دیده‌ی حقارت و ذلت به او می‌نگرند و در دنیا مورد نکوهش و سرزنش است و در آخرت دچار عذاب می‌باشد. بنابراین اگر انسان به مالکیت خدا ایمان داشته باشد و بداند روزی همه‌ی موجودات به دست اوست، به شجاعت می‌بخشد و به بذل و بخشش از مال خود می‌پردازد، از اندوختن و جمع آوری ثروت برای آینده دوری می‌کند و در نتیجه نسبت به قسمت الهی راضی می‌شود و در تأمین آینده‌اش، به خداوند نظر دارد و با داشتن یک صفت پسندیده، صفات ناپسند همچون بخل، حرص و تکبر از انسان دور می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: بخل، بخیل، شُح.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

مقدمه	۱
-------	---

فصل اول: کلیات

۱- تعریف و تبیین موضوع	۴
۲- اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۳- اهداف و فوائد تحقیق	۶
۴- پیشینه‌ی موضوع تحقیق	۷
۵- پرسش‌های تحقیق	۸
۶- فرضیه‌ی تحقیق	۹
۷- روش تحقیق	۱۰
۸- مفاهیم و متغیرها	۱۱
۹- ساختار تحقیق	۱۲
۱۰- محدودیت‌ها، مشکلات و موانع تحقیق	۱۳

فصل دوم: مفهوم شناسی

۱- بررسی مفهوم بخل و مفاهیم مرتبط با آن	۱۵
۲- مراتب بخل	۱۶
۳- مفهوم بخیل	۲۰
۴- تاریخچه‌ی بخل	۲۵
۴-۱- بخل پیش از اسلام	۲۵
۴-۲- بخل در جامعه‌ی اسلامی دوران پیامبر	۲۷
۴-۳- بخل پس از اسلام	۲۸

فصل سوم: علل بخل از

۱- بی توجهی به مالکیت خداوند و استغناطلبی	۳۰
۲- عدم شناخت انسان از خیر و شر	۳۴

۳۵	 حرص	۳- حرص
۳۷	 تکبر و غرور	۴- تکبر و غرور
۴۰	 حسد	۵- حسد
۴۱	 حب به مال و آرزوهای طولانی	۶- حب به مال و آرزوهای طولانی
۴۳	 وسوسه‌های شیطانی و ترس از تهیدستی	۷- وسوسه‌های شیطانی و ترس از تهیدستی
۴۵	 توجیه بخل در سایه‌ی قضا و قدر الهی	۸- توجیه بخل در سایه‌ی قضا و قدر الهی
۶۱	 نتیجه‌گیری	نتیجه‌گیری
۶۲	 پیشنهادات و راهکارها	پیشنهادات و راهکارها
۶۶	 فهرست منابع	فهرست منابع

۳- احسان و انفاق نمودن

برای درمان بخل، فرد می‌تواند به تدریج دست خود را نسبت به صدقه و انعام و انفاق باز کند، از مبالغ اندک آغاز کرده و کم کم مقدار و دفعات آن را افزایش دهد و به این ترتیب این بیماری نفسانی را از خود دور کند. از سوی دیگر با تأمل در صفات نیکوی الهی باید این باور را در خود تقویت کند که بهره‌مندی دیگران از مواهب و نعمت‌های الهی چیزی از عزت و کرامت او نمی‌کاهد و کرامت نفس به فزونی دارایی‌ها نیست، بلکه به بخشندگی و مناعت طبع است.^۱

۴- نقش تربیتی مربیان

پدران، مادران، آموزگاران و دست‌اندرکاران امور تربیتی نیز در به وجود آوردن و زدودن این گونه بیماری‌های خطرناک و خصلت‌های ناپسند، نقش اساسی دارند و با گفتار و کردار خود، می‌توانند به درمان بیماری بخل کمک کنند.^۲ بنابراین برای رها شدن از اسارت این پدیده‌ی شوم و صفت نامیمون لازم است با همتی استوار و عزمی راسخ، خشک شدن ریشه‌های نکبت بار این خوی ناپسند از پای ننشینیم.

۱. محمد جواد، اسکندرلو، همان کتاب، ص ۱۹۴.

۲. عباس، اسماعیلی یزدی، همان کتاب، ص ۵۶۴.

فهرست منابع

- * قرآن کریم.
- * نهج البلاغه.
۱. ابن بابویه قمی، محمد بن علی، *معانی الاخبار*، مترجم عبدالعلی محمدی شاهرودی، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۷.
۲. -----، *من لا یحضره الفقیه*، مصحح علی اکبر غفاری، ج ۴، قم، اسلامی، ۱۳۶۳.
۳. ابن شعبه حرانی، ابو محمد حسن بن علی، *تحف العقول عن آل الرسول*، مترجم علی اکبر غفاری، چاپ چهارم، تهران: کتابفروشی اسلامی، بی تا.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، بیروت: موسسه العلمی للمطبوعات، بی تا.
۵. احسانبخش، صادق، *آثار صادقین*، چاپ دوم، بی جا: روابط عمومی ستاد برگزاری نماز جمعه گیلان، ۱۳۷۱.
۶. اسکندرلو، محمدجواد، *نگاهی قرآنی به پاکسازی روح*، بازنویس مژگان مغفوری، چاپ دوم، تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۷.
۷. اسلامی، ذبیح الله، *اخلاق و روش زندگی از دیدگاه اهل بیت*، قم: صالحان، ۱۳۸۸.
۸. انصاریان، حسین، *نظام خانواده در اسلام*، چاپ شانزدهم، قم: ام ایها، ۱۳۸۱.
۹. انوری، حسن، *فرهنگ بزرگ سخن*، جلد ۲، تهران: سخن، ۱۳۸۱.
۱۰. باقری طاقانکی، سبزه علی، *برای تمام خانواده ها* (شامل ۷۸ موضوع اعتقادی، اخلاقی و تربیتی در قالب آیات، روایات، حکایات)، به کوشش باقری، ناصری نژاد، جلد ۱، چاپ دوم، قم: نصایح، ۱۳۸۶.
۱۱. بی آزار شیرازی، عبدالکریم، حجتی، سید محمد باقر، *تفسیر کاشف*، جلد ۲، ۵، چاپ چهارم، بی جا: اسلامی، ۱۳۷۶.
۱۲. پاینده، ابوالقاسم، *نهج الفصاحه*، ترجمه و نگارش علی اکبر مظاهری، چاپ دوم، قم: پارسایان، ۱۳۸۸.
۱۳. پسندیده، عباس، *هنر رضایت از زندگی*، چاپ چهارم، قم: معارف، ۱۳۸۸.

۱۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد، *غرر الحکم و دررالکلم*، قم: دارالکتب اسلامی، بی تا.
۱۵. حر عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، جلد ۷، قم: ذوی القربی، ۱۳۸۷.
۱۶. حسینی اصفهانی، سید مرتضی، *اسلام و راهکار فاصله طبقاتی*، قم: فرهنگ قرآن، ۱۳۸۰.
۱۷. حسینی دشتی، مصطفی، *معارف و معاریف، دایره المعارف جامع اسلامی*، جلد ۳، تهران: آرایه، ۱۳۸۵.
۱۸. حسینی، مینا، *پندارگرایی در قرآن (پیروی از گمان)*، قم: هاجر، ۱۳۹۳.
۱۹. حیدری نراقی، علی محمد، *ریشه های کفر (حرص، کبر، حسد)*، چاپ دوم، قم: بی نا، ۱۳۸۸.
۲۰. -----، *گفتار نراقی*، جلد ۲، چاپ اول، بی جا: مهدی نراقی، ۱۳۸۶.
۲۱. خانی، لیلا، *گناه گریزی*، قم: هاجر، ۱۳۹۳.
۲۲. دستغیب شیرازی، سید عبدالحسین، *قلب سلیم*، چاپ سیزدهم، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۶.
۲۳. راشدی، لطیف، راشدی، سعید، *غرر الحکم و دررالکلم*، چاپ دوم، قم: پیام علمدار، ۱۳۸۹.
۲۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *مفردات الفاظ قرآن*، ترجمه فرید گلیایگانی، روش بزرگواری در اسلام ترجمه الذریعه الی مکارم الشریعه، تهران: صبا، ۱۳۷۰.
۲۵. رضوان فر، احمد، *فرهنگ اخلاقی معصومین*، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۲.
۲۶. رشاد، علی اکبر، *دانشنامه امام علی*، چاپ دوم، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۲.
۲۷. رشید رضا، محمد، *تفسیر المنار*، بیروت: دارالمعرفه، بی تا.
۲۸. شکوهی، علی، *عوامل و ریشه های دین گریزی از منظر قرآن و حدیث*، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۴.
۲۹. شیرازی، سید محمد، *اخلاق اسلامی*، مترجم علی کاظمی، بی جا: یاس زهرا، بی تا.
۳۰. فخر رازی، محمد بن عمر، *التفسیر الکبیر*، جلد ۷، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا.
۳۱. غزالی، محمد بن محمد، *احیاء علوم الدین*، جلد ۳، بی جا: دارالکتب عربی، بی تا.
۳۲. طباطبایی، سید محمد حسین، *المیزان*، مترجم سید محمد باقر موسوی همدانی، جلد ۴، قم: اسلامی، بی تا.
۳۳. طبری، محمد بن جریر، *تفسیر طبری*، تهران: توس، ۱۳۵۶.
۳۴. طبری، محمد بن جریر، *جامع البیان فی تفسیر القرآن*، ج ۶، بیروت، دارالمعرفه، بی تا.
۳۵. طبرسی، ابن علی الفضل بن الحسن، *مجمع البیان فی التفسیر القرآن*، جلد ۶، قم: نور وحی، ۱۳۸۸.

۳۶. طوسی، محمد بن حسن، *التبیان فی التفسیر قرآن*، جلد ۲، احمد بن حبيب عاملی، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا.
۳۷. کلینی رازی، محمد بن یعقوب، *الاصول من الکافی*، جلد ۲، تهران: دفتر نشر فرهنگ اهل بیت، بی تا.
۳۸. مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار لجامعه الدرر و الاخیار*، جلد ۷۲-۷۳، بیروت: امیره، بی تا.
۳۹. محدثی، جواد، *درسنامه علم اخلاق*، قم: المصطفی، ۱۳۹۰.
۴۰. محمدی ری شهری، محمد، *میزان الحکمه*، جلد ۱، ۳، ۸، چاپ چهارم، قم: دارالحديث، ۱۳۸۳.
۴۱. مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم، *دایره المعارف قرآن کریم*، جلد ۵، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۴۲. معین، محمد، *فرهنگ معین*، جلد ۱، تهران: زرین، ۱۳۸۲.
۴۳. معادپخواه، عبدالمجید، *فرهنگ آفتاب*، فرهنگ تفصیلی مفاهیم نهج البلاغه، چاپ اول، بی جا: بی تا، ۱۳۷۲.
۴۴. معلوف، لوئیس، *المنجد*، مترجم محمد بندر ریگی، جلد ۱، ۲، چاپ پنجم، تهران: ایران، ۱۳۸۴.
۴۵. مقدس نیان، سید محمد، محمد مهدی، محمدی، *آداب معاشرت*، چاپ دوم، قم: پیک جلال، ۱۳۷۹.
۴۶. مطهری، مرتضی، *مجموعه آثار شهید مطهری*، جلد ۲۲، تهران: صدرا، ۱۳۸۴.
۴۷. مکارم شیرازی، ناصر، *اخلاق در قرآن*، جلد ۲، چاپ سوم، قم: علی ابن ابی طالب، بی تا.
۴۸. -----، *تفسیر نمونه*، جلد ۱۸، چاپ سی و نهم، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۶.
۴۹. موسوی بجنوردی، محمد کاظم، *دایره المعارف بزرگ اسلامی*، جلد ۱۱، تهران: مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، بی تا.
۵۰. نراقی، مهدی، *ترجمه جامع السعادات، علم اخلاق اسلامی*، جلد ۲، تهران: حکمت، بی تا.
۵۱. نوری همدانی، حسین، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، جلد ۲، بیروت: آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ ق.
۵۲. نوری، محمد رحیم، *مبانی اخلاق*، ویراستار زهرا یزدی نژاد، چاپ دوم، بی جا: خورشید باران، ۱۳۸۷.
۵۳. هاشمی رفسنجانی، اکبر، *تفسیر راهنما*، ج ۷، قم: بوستان کتاب، بی تا.
۵۴. www.keyhannew.ir، ۱۳۹۴/۱۰/۲۱.
۵۵. تاریخ فرهنگی قرآن، www.blogfa.com، ۱۳۹۴/۱۰/۷.

۵۶. پژوهشکده باقر العلوم، www.pajoohe.com، ۱۳۹۴/۱۱/۴، سیده معصومه جوادی زاویه، برگرفته از مقاله کفران نعمت.

۵۷. احمد جمالی، علی گرامی سایت دانشنامه موضوعی قرآن. www.maarefqaran.org، ۹۴/۹/۱۲.

۵۸. خلیل منصوری، www.tebyan، ۱۳۹۴/۹/۹.

۵۹. -----، www.samamos.com، ۹۴/۱۰/۲۱.